Marjo Mutanen
Sosiaalihuollon professiojohtaja
Kanta-Hämeen hyvinvointialue
13.11.2027

Kanta-Hämeen hyvinvointialueen lausunto sosiaali- ja terveysvaliokunnalle hallituksen esityksestä sosiaalihuoltolain ja siihen liittyvien lakien muuttamisesta

Kanta-Hämeen hyvinvointialue kiittää mahdollisuudesta antaa kirjallinen lausunto hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi sosiaalihuoltolain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi.

Esityksen sisältö on pääsääntöisesti kannatettava ja sosiaalihuollon uudistaminen tarkoituksenmukaista ja tarpeellista. Esitetyt uudistukset ovat asiakkaiden edun mukaisia ja tuovat hyvinvointialueille joustavuutta palvelujen paikalliseen järjestämiseen.

Esityksen heikkoudet ja riskit liittyvät ylimitoitettuihin ja epärealistisiin säästöennusteisiin. Esitykseen liittyy myös ristiriitaisuuksia, koska se nostaa panostettavaksi asioista, joista pitäisi samaan aikaan säästää. Ristiriidan vuoksi uudistuksen onnistunut toimeenpano hyvinvointialueilla on uhattuna.

Kanta-Hämeen hyvinvointialue kannattaa tavoitetta vahvistaa sosiaalityötä ja sosiaaliohjausta sekä vähentää tarpeetonta hallinnollista työtä. Lisäksi Kanta-Hämeen hyvinvointialue pitää tarkoituksenmukaisena, että nykyiset kasvatus- ja perheneuvonta, perhetyö ja tehostettu perhetyö sekä kotiin vietävä perhekuntoutus korvataan uudella lapsiperheiden tuen palvelulla sekä että sosiaalinen kuntoutus, kuntouttava työtoiminta ja vammaisten henkilöiden työtoiminta toimintakyvyn ja osallisuuden tuen palvelulla. Kanta-Hämeen hyvinvointialue kannattaa, että hyvinvointialueille annetaan laajemmat mahdollisuudet järjestää asukkaidensa tarpeisiin vastaavat palvelut joustavasti, ja että asiakkaiden tuen tarpeisiin vastaamisen kelpoisuusehtoja tarkastellaan. Kanta-Hämeen hyvinvointialue esittää, että sillä olisi ollut tahtotila ja valmius toimeenpanna myös laajemmin sosiaalihuollon palvelu-uudistusta valmistelleen työryhmän esittämiä muutoksia. Tästä syystä Kanta-Hämeen hyvinvointialue toivookin, että sosiaalihuoltolain kehittämistä jatketaan myös tulevalla hallituskaudella palvelu-uudistusta valmistelleen työryhmän loppuraportissa esittämien ehdotusten mukaisella tavalla. Sosiaalihuollon kokonaisuudistus on välttämätön, jos aiomme onnistua sosiaalihuollon tehtävissä tulevaisuudessa.

Kanta-Hämeen hyvinvointialue huomauttaa, että hallituksen esityksen tavoitteiden toteutuminen edellyttää kuitenkin riittäviä voimavaroja ja aikaa toimintatapojen muuttamiseen. Esitettyjen rahoitusvähennysten ajoitus ja

niiden perusteena olevat oletukset voivat heikentää uudistuksen mahdollisuuksia saavuttaa omat tavoitteensa. Säästöjen mitoitus ja aikataulu on siksi arvioitava uudelleen.

Toimeenpanon aikataulu ja rahoituksen riittävyys

Uudistuksen on tarkoitus tulla voimaan pääosin 1.7.2027. Toimintakyvyn ja osallisuuden tukea koskeva sääntely sekä asiakasmaksujen korotukset tulisivat kuitenkin voimaan jo 1.1.2027. Hyvinvointialueiden olisi uudistettava palvelurakenteita, henkilöstön työnjakoa, sopimuksia ja työskentelyprosesseja lyhyessä ajassa samalla, kun niiden rahoitus vähenee. Esitykseen sisältyvät siirtymäsäännökset helpottavat muutosta, mutta niiden riittävyyttä on arvioitava suhteessa uudistuksen laajuuteen.

Vaikuttava toimeenpano edellyttää realistista siirtymäaikaa, riittävää kansallista tukea sekä hyvinvointialueiden mahdollisuutta varata henkilöstön työaikaa toimintatapojen kehittämiseen ja osaamisen vahvistamiseen. Esityksessä kuvattu toimeenpanon tuki on tarpeellinen, ja sen käytännön toteutus sekä rahoitus on varmistettava ennen muutosten voimaantuloa. Hyvinvointialueille pitää suunnata rahoitusta muutoksen valmistelemiseksi ja toimeenpanemiseksi.

Kanta-Hämeen hyvinvointialue pitää rahoitusvähennysten aikataulua ongelmallisena. Esityksessä ei ole riittävästi osoitettu, että hyvinvointialueet pystyisivät toteuttamaan säästöjen edellyttämät toiminnalliset muutokset esitetyssä ajassa. Vaarana on, että alueet joutuvat vähentämään välittömiä menoja ennen kuin uudet toimintatavat voivat tuottaa tavoiteltuja hyvinvointi- ja kustannusvaikutuksia. Voimakkaat sopeutustoimet voivat tällöin heikentää uudistuksen toimeenpanoa ja vaarantaa asiakkaiden oikeuden riittäviin palveluihin. Rahoitusvähennysten aikataulu ja mitoitus on arvioitava uudelleen hyvinvointialueiden tosiasiallisten toimeenpanomahdollisuuksien perusteella.

Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen vahvistaminen

Kanta-Hämeen hyvinvointialue kannattaa sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen aseman vahvistamista sosiaalihuollon ydintoimintana. Muutos tarjoaa mahdollisuuden kehittää oikea-aikaista, ihmissuhdeperustaista asiakastyötä, jossa asiakkaan kanssa työskennellään suunnitelmallisesti hänen elämäntilanteensa ja toimintaedellytystensä parantamiseksi. Tällainen työ voi vähentää raskaampien palvelujen tarvetta, kun asiakkaan tilanteeseen voidaan vaikuttaa riittävän varhain ja työskentely on hänen tarpeisiinsa nähden riittävän intensiivistä.

Tavoitteen toteutuminen edellyttää riittävää henkilöstöä, osaamista ja ammatillista johtamista sekä mahdollisuutta pitkäjänteiseen työskentelyyn. Sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen vahvistamista on arvioitava sen perusteella, saavatko asiakkaat käytännössä aiempaa paremmin tarpeitaan vastaavaa tukea. Merkittävä ja nopeasti toteutettava rahoitusvähennys voi vakavasti vaarantaa tämän tavoitteen. Käytännössä rahoitusvähennysten vuoksi hyvinvointialueet joutuvat vähentämään myös sosiaalityöntekijöitä ja sosiaaliohjaajia toiminnan sopeuttamiseksi. Kanta-Hämeen hyvinvointialue toteaa, että esitykseen sisältyvät määrärahavähennykset ovat ristiriitaisia sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen vahvistamisen tavoitteen kanssa. Ei ole uskottavaa, että hyvinvointialueet pystyisivät samanaikaisesti toteuttamaan perustavanlaatuisen toiminnallisen muutoksen ja sopeuttamaan talouttaan sosiaalihuollon osalta näin laajamittaisesti.

Hallinnollisen työn keventäminen

Kirjaamisen, päätöksenteon ja arviointityön tarkoituksenmukainen keventäminen on kannatettavaa. Esityksen laskelmissa oletetaan kirjaamiseen käytettävän työajan vähenevän keskimäärin noin 15 prosenttia ja arviointiin käytettävän työajan noin 20 prosenttia. Vapautuva työaika voi lisätä välitöntä asiakastyötä sekä parantaa sen laatua ja saatavuutta. Esityksen omat laskelmat kuitenkin kytkevät työajan vapautumisen myös henkilöstötarpeen vähenemiseen.

Työajan vapautuminen ei sellaisenaan vähennä hyvinvointialueiden menoja. Taloudellinen säästö edellyttää käytännössä esimerkiksi henkilöstömenojen tai ostopalvelujen vähentymistä taikka muun palvelukäytön vähenemistä. Jos vapautuva työaika suunnataan asiakkaiden kanssa työskentelyyn, sen taloudelliset hyödyt voivat toteutua myöhemmin asiakkaiden tilanteiden kohentuessa ja raskaampien palvelujen tarpeen vähentyessä. Esityksessä ei ole riittävästi osoitettu, että tällaiset vaikutukset toteutuisivat jo ensimmäisen toimeenpanovuoden aikana säästöarvioiden edellyttämässä laajuudessa.

Rahoituksen vähentäminen etukäteen voi siksi johtaa välitöntä asiakastyötä tekevän henkilöstön vähentämiseen. Tämä heikentäisi juuri sitä työskentelyä, jonka vahvistamiseen uudistuksella pyritään. Samanaikaisesti asiakkaiden lisääntyvät tuen tarpeet voivat käyttää hallinnollisesta työstä vapautuvan ajan kokonaisuudessaan. Säästöarvioissa on erotettava toisistaan asiakastyöhön vapautuva työaika ja tosiasiallisesti vähenevät menot. Menettelyjen keventämisen yhteydessä on lisäksi turvattava arvioinnin riittävä laatu sekä asiakkaan oikeusturva.

Lapsiperheiden tuen palvelu

Lapsiperheiden tuen palveluun liittyvä 5,15 miljoonan euron säästöarvio vuodelle 2027 perustuu psykologien työpanoksen tarpeen arvioituun 40 prosentin vähenemiseen. Hyvinvointialueen kokonaistalouden kannalta on arvioitava, väheneekö työpanoksen tarve tosiasiallisesti vai siirtyykö se terveydenhuollon palveluihin. Palvelurakenteen tai sääntelyn muuttuminen ei itsessään vähennä lasten ja perheiden psykologisen tuen tarvetta. Kansallisesti lasten mielenterveyden tukea on toteutettu suurelta osin osana kasvatus- ja perheneuvolan toimintaa, eikä vastaavaa palvelua tai työsisältöjä ole muodostunut terveydenhuoltoon erityistason terveydenhuoltoa lukuun ottamatta. Myös erilaisten neuropsykiatristen vaikeuksien diagnostiikkaa ja tukea tehdään kasvatus- ja perheneuvonnan psykologien toimesta oppilashuollon palveluiden rinnalla. Näin kasvatus- ja perheneuvonnan psykologiresurssista säästämisen voidaan ajatella väistämättä joko johtavan kustannusten siirtymiseen terveydenhuoltoon tai vähentävän oleellisesti lasten mielenterveyden tukea, mikä puolestaan on omiaan johtamaan raskaampien palvelujen kustannusten lisääntymiseen.

Toimintakyvyn ja osallisuuden tuki

Toimintakyvyn ja osallisuuden tuen säästölaskelmissa oletetaan, että kuntouttavan työtoiminnan asiakkaista noin 10 prosenttia siirtyisi työvoimapalveluihin ja toinen 10 prosenttia jäisi pois palvelusta. Kuntouttavan työtoiminnan erilliskorvauksen määräraha laskisi vuoden 2026 noin 25,5 miljoonasta eurosta viiteen miljoonaan euroon vuonna 2027. Kyse on määrärahasta, jonka muutos on erotettava korvausten toteutuneesta käytöstä.

Asiakasmäärän väheneminen ei vielä osoita tuen tarpeen vähentyneen. Palvelusta pois jääminen voi liittyä esimerkiksi osallistumisen taloudellisten edellytysten heikentymiseen tai siihen, ettei asiakkaalle ole tarjolla saavutettavaa ja hänen tarpeitaan vastaavaa toimintaa. Työvoimapalveluihin siirtyminen puolestaan edellyttää, että ne soveltuvat asiakkaan työ- ja toimintakykyyn ja että hänen mahdollisesti tarvitsemansa sosiaalihuollon tuki jatkuu.

Palvelusta pois jäävien tilanteita on seurattava, jotta tuen ulkopuolelle jääminen ei johda myöhemmin lisääntyvään sosiaali- ja terveyspalvelujen tarpeeseen. Säästöarvioissa on huomioitava myös mahdollinen kustannusten siirtyminen muihin palveluihin.

Sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutukset

Uudistuksen toimeenpanon toimintaympäristöä muovaavat asumistuen ja työttömyysturvan leikkaukset, useiden etuuksien indeksijäädytykset sekä toimeentulotukeen tehdyt muutokset. Toimeentulon heikentyminen lisää tarvetta tukea asiakkaiden taloudellisia toimintaedellytyksiä, turvata asumisen jatkuvuutta sekä ehkäistä velkaantumista ja taloudellisten vaikeuksien kasautumista. Tämä merkitsee kasvavaa tarvetta taloussosiaalityölle, asumissosiaaliselle työlle sekä täydentävälle ja ehkäisevälle toimeentulotuelle. Kanta-Hämeen hyvinvointialue suhtautuu lisäksi kriittisesti asiakasmaksujen nostamiseen. Niiden alentaminen ja vapauttaminen aiheuttavat hyvinvointialueelle työkuormitusta. Lisäksi kasvavat asiakasmaksut lisäävät asiakkaiden velkaantumista ja pahimmillaan aiheuttavat hyvinvointikuiluja, kun asiakkaat eivät uskalla ottaa vastaan tarvitsemiaan palveluita asiakasmaksujen pelossa.

Kelan vuoden 2025 lopussa toteuttamassa kyselyssä toimeentulonsa heikentymistä kokeneet vastaajat kuvasivat ruoasta tinkimistä, lisääntynyttä ahdistusta ja sosiaalisista kontakteista vetäytymistä. Kysely kuvaa vastaajien kokemuksia ja osoittaa, miten toimeentulon vaikeudet voivat ulottua useille elämänalueille. Tällainen kuormitus voi vaikeuttaa kuntoutumista, palveluihin osallistumista ja perheiden arjessa selviytymistä. Asiakasmäärien ohella myös työskentelyn vaativuus ja tuen tarpeiden pitkäkestoisuus voivat kasvaa.

Kun ensisijaisten etuuksien heikennykset lisäävät hyvinvointialueiden järjestämän tuen tarvetta, osa etuusmenoihin kohdistuvista säästöistä siirtyy alueiden kustannuksiksi. Hallinnollisesta työstä vapautuva aika voi tällöin kulua lisääntyvään asiakastyöhön ja taloudellisten kriisien selvittämiseen. Sosiaalihuollon prosessien keventämiseen liittyvää säästöpotentiaalia on arvioitava yhdessä tämän kehityksen kanssa. Taloudellisten vaikutusten arviointiin tarvitaan näkökulma, joka huomioi eri etuuksien ja palvelujen yhteisvaikutukset sekä kustannusten siirtymisen toimijalta toiselle.

Ehdotukset valiokunnalle

Kanta-Hämeen hyvinvointialue esittää, että sosiaali- ja terveysvaliokunta edellyttää seuraavien asioiden varmistamista uudistuksen jatkokäsittelyssä ja toimeenpanossa:

- Rahoitusvähennysten mitoitus ja aikataulu on arvioitava uudelleen suhteessa hyvinvointialueiden tosiasiallisiin mahdollisuuksiin toteuttaa uudistus ja saavuttaa säästöt asiakkaiden oikeuksia vaarantamatta.

- Hyvinvointialueille on turvattava realistinen siirtymäaika sekä riittävä toimeenpanon tuki. Kansallisen tuen on oltava käytettävissä ennen muutosten voimaantuloa.
- Hallinnollisesta työstä vapautuvaa aikaa on voitava suunnata välittömään asiakastyöhön. Henkilöstöä koskevia säästöoletuksia on tarkistettava, jotta sosiaalityön ja sosiaaliohjauksen vahvistaminen voi toteutua käytännössä.
- Uudistuksen ja sosiaaliturvamuutosten yhteisvaikutuksia on arvioitava kokonaisuutena. Seurannan tulee kattaa palvelutarpeiden ja kokonaiskustannusten kehitys.
- Asiakasmaksuja tulisi tarkastella kriittisesti hyvinvointialueille tosiasiallisesti kertyvien nettotuottojen sekä asiakkaiden toimeentulon ja velkaantumisen näkökulmasta. Taloudellisten vaikutusten arvioinnissa tulee huomioida maksujen alentamista ja perimättä jättämistä koskevan päätöksenteon sekä laskutuksen ja perinnän aiheuttama työmäärä ja kustannukset. Lisäksi on arvioitava, kuinka suuri osa korotetuista maksuista jää asiakkaiden heikon maksukyvyn vuoksi saamatta. Maksutuottojen kasvua koskevien oletusten rinnalla on tarkasteltava korotusten vaikutuksia asiakkaiden velkaantumiseen ja taloudellisen tuen tarpeeseen.